

PLEMENITBA A VÝBER CHOVNÝCH VČELSTIEV NA VČELEJ FARME PČOLA

Každý včelár chce úspešne včeláriť, mať silné včelstvá, a to pred jarou i hlavnou znáškou, a dosahovať čo najvyššie medné výtažky. No nie vždy a každý včelár dokáže urobiť vhodné opatrenie v pravý čas vo svojich včelstvách, aby mohli splniť jeho túžby a očakávania. Jednou z hlavných podmienok úspešného včelárenia je včeláriť len s vysokovýkonnými včelstvami, o ktorých vieme, že boli odchované starostlivou kontrolou dedičnosti a prísnym výberom.

Selekcia má v plemennom chove včiel významnú, ničím nenahraditeľnú úlohu. Cieľom je chovať stále kvalitnejšie včelstvá dosahujúce prevažne vyrovnané a vyššie výkony. To možno v praxi uskutočňovať len dôsledným výberom chovného materiálu, na čo nám slúžia chovateľské záznamy. V serióznej chovateľskej práci sa nespolieham na odhad alebo náhodu. Len tak môžeme získať nadpriemerné a vysoké výsledky vo včelárení. Pri sledovaní hodnoty konkrétneho znaku jednot-

Ján Vasiľ pri inseminácii matiek.

livých plemenných včelstiev zistíme, že sú výsledky rozdielne. Kým sa väčšina včelnice vo výtažku medu pochybuje medzi 90 až 120 percent priemeru včelnice, máme včelstvá s výtažkom medu pod 90 i nad 120 percent priemeru včelnice.

Okrem týchto úžitkových vlastností včelstiev hodnotíme aj ich sprievodné znaky: temperament (pichavosť), rozbiehavosť (sedenie včiel na plástoch), rojivosť, čistiaci pud - hygienické správanie včiel, zimovanie (kondícia včelstva po zime), zber peľu, zber propolisu a obrana letáca. Tieto výsledky, vlastnosti a znaky zaznamenávame do tlačiva: tzv. karta matky, úľový výkaz.

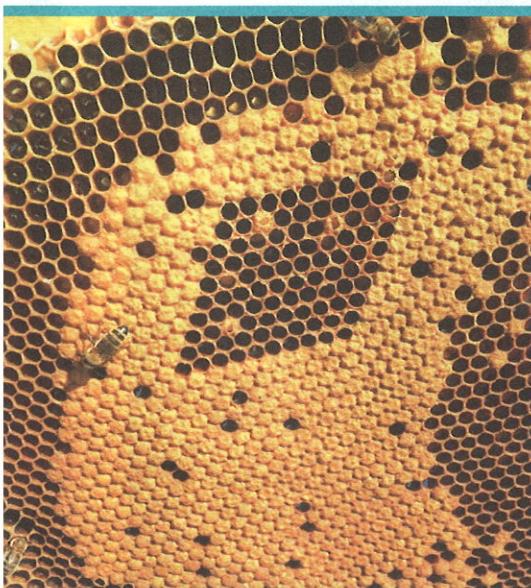
Pri plemennom chove včiel používame okrem úľového výkazu karty matky, matriku matiek, evidenčný lístok, plemenňu knihu a rodokmeň. Predovšetkým rodokmeň je veľmi dobrým pomocníkom pri plemennom chove. Plemenňa kniha je okrem iného vodidlom a ukazovateľom správneho plemenného výberu, rodokmeň zasa poskytuje rýchlu a presnú orientáciu od vzniku celého chovu až do súčasnosti a umožňuje na tomto základe správnejšie vystihnuť dedičné vlastnosti potomstva. To je z hľadiska chovu veľmi dôležité.

Pri vyhodnocovaní a výbere plemených včelstiev postupujeme metódou nezávislého vylučovania. Jedným z pr-

voradých kritérií sú výsledky kontroly medného a celkového výtažku včelstiev, podložené kontrolou ich dedičnosti. Výtažok medu zaznamenávame taktiež do už spomínaného tlačiva. Pri plemennom chove nehodnotíme len medný výtažok v sezóne, ale sprievodným znakom hodnotenia je aj hodnotenie ukladania a narábania so zásobami v plodisku: tzv. medné vence - zásoby v prípade príchodu nepriaznivého počasia, respektíve zásoby medu ponechaného včelstvu v plodisku na zimné obdobie.

Taktiež nezabúdajme ani na výtažok vosku - 10 dm^2 diela vystavaného bez medzistienky prerátame na mednú hodnotu, čo sa rovná $0,4 \text{ kg}$ medu, 10 dm^2 odobraného diela vystavaného na medzistienke sa rovná $0,2 \text{ kg}$ medu, 1 kg odobratých alebo pridaných včiel bez diela $2,5 \text{ kg}$ medu a 10 dm^2 odobratého alebo pridaného zaviečkovaného plochu (rátame samostatne na každej strane plástu bez včiel) = 1 kg medu.

Takto vypočítaným pridruženým výtažkom a medným výtažkom včelstva zistíme celkový výtažok včelstva v kilogramoch medu. Podobne vyrátame aj celkový výtažok celej včelnice či stanovišta. Kým v absolútnom hodnotení sú údaje udané v kilogramoch, decimetroch štvorcových a pod., zatial' v relatívnom hodnotení prepočítame všetky údaje na percentá.

Takzvaný PIN test preverí hygienický pud včelstiev.

Relatívne hodnotenie nám umožňuje na prvý pohľad zatriediť včelstvá do troch skupín, a to podpriemerné (do 90 % celkového výťažku priemeru včelnice), priemerné (90-120 % celkového výťažku priemeru včelnice), nadpriemerné (nad 120 % celkového výťažku priemeru včelnice). V podpriemerných včelstvách brakujeme všetky matky!!! V priemerných včelstvách brakujeme staršie a poškodené matky. Nadpriemerné včelstvá prechádzajú do úzkeho výberu, kde sa hodnotia tiež už spomínané sprievodné a klúčové znaky.

Až po takejto dvoj-trojročnej selekcii vyberáme materské, trúdie a chovné včelstvá za predpokladu, že ich dedičné vlastnosti sú preukázateľne potvrdené.

Na posudzovanie sprievodných vlastností používame Apimondia klúč, ktorý zostavil Ruttiner. Všetky vlastnosti hodnotíme subjektívne na základe celoročného pozorovania, záznamov pri prehliadkach včelstiev chovateľom, ktoré zaznamenávame do úlových výkazov.

Z uvedeného vyplýva, že kvalita včelstva je priamo určovaná kvalitou matky. Pritom musíme mať neustále na zreteli,

Vytvorenie venca medových zásob nad plodom je pozitívnym prejavom včelstva.

že z hľadiska dedičnosti úžitkových vlastností je najcennejšia tá matka, ktorej najpočetnejšie príbuzenstvo dosahuje nadpriemerné, avšak vyrovnané medné výťažky a zároveň dobré sprievodné znaky. Na kvalitu matky priamo pôsobí aj jej telesná hmotnosť, ktorá súvisí s väčším množstvom vajíčkových rúročiek v spermatéke. Chovateľ ju ovplyvňuje už od samého začiatku vývoja matky. Na prelarovovanie vyberáme do 12 hodín vyliahnuté larvičky (Örösí, Pál 1964), ktoré súčasne prenesieme do pripravenej materskej bunky (voskovej alebo umelej bunky).

To sú zásady, ktoré dodržiavam vo vlastnom chove ako registrovaný chovateľ včelích matiek pod záštitou Výskumného včelařského ústavu Liptovský Hrádok a Združenia chovateľov včelích matiek slovenskej kranskej včely. Výber robím na základe kontroly dedičnosti plemených včelstiev, čo platí aj o trúdoch, ktoré sú v plemenitbe rovnocennými nositeľmi dedičných vlastností ako matky.

Stáva sa, že niekedy sa nám i napriek spomenutým opatreniam liahnu matky s telesnou hmotnosťou pod 180 mg, obyčajne to je pri skorých chovoch. Z toho dôvodu skorý chov matiek uskutočňujem tak, že v jarných mesiacoch chovné včelstvá podnecujem. Takáto stimulácia je prospiešná v každom chovnom čase nielen v skorej jari. Taktiež aj pri vyšších nákladoch odchované matky sú veľmi

kvalitné, a čo je zvlášť potešiteľné, asi 80 percent z nich svojou hmotnosťou prevyšuje 200 mg (vážené do 24 hodín po vyliahnutí). Z týchto matiek má radosť, ale i osôh každý včelár nehľadiac na to, že náklady sú vyššie.

Mnohí sa ma pytajú, ako spoznáme chovnú náladu vo včelstve. Skoré zakladanie (stavanie) trúdoviny je dôkazom, že včelstvo je zrelé na chov. Cieľom prípravy chovného včelstva je vytvorenie takého stavu, pri ktorom prestáva so stavbou trúdneho diela na stavebnom rámku a na jeho okrajoch zakladá materské bunky. Vtedy hovoríme, že včelstvo je v chovnej náladě. Väčšia časť plodu je zavieckovaná a len menšia otvorená. Tým je v úli veľa nezamestnaných včiel-kŕmičiek, ktoré ked' dostanú chovný materiál (rámk s plemenivom), ochotne ho veľmi dobre kŕmia kŕmnou štvavou.

Pod chovom matiek si väčšina včelárov predstavuje obyčajné rozmnožovanie a liahnutie matiek. To je však len technická stránka chovu. Chov matiek musí byť cielavedomou prácou! Chov musí byť niečo viac ako len obyčajná obnova starých matiek vo včelstvách za mladé matky. Pre mňa predstavuje cielavedomú a hodnotiaco-mravčiu prácu zameranú na rozmnožovanie z výberu nadpriemerných včelstiev našej včelej farmy.

ING. JÁN VASIĽ, VČELIA FARMA PČOLA
FOTO ARCHÍV AUTORA

Pripravená chovná séria.

Veľa toho nemáme, ale elán áno. S vami bude Dymák ešte lepší.